(ڕەنگدانەوەی شاری ڕواندز لە ڕۆمانی قامچی دا) … سەدیق سەعید ڕواندزی

زۆرجار لەمیانەی دەقێکی ڕۆماندا، پلوتی ڕۆمانەکەو کارەکتەرو شوێنو ئاماژەکان واقعین و بەشێکن لەبیۆگرافیای تایبەتیانەی ژیانی ڕۆماننووس لەوژینگەیەی تیایدا ژیاوە.هەندێك جاریش ئەو شوناسانە،بەرهەمی بیرو فەنتازیاو ئەندێشەسازیی ڕۆماننووسنو ڕەنگە لەزەمینەی واقیع بوونیان نەبێت.بەڵکو دروستکراوی خەیاڵی نووسەرن. ئــەوەی لێـــرەدا بۆخـــوێنەرگرنگە، چێژومانـــایە لەخـــوێنەوەی دەقەکە.بەدەرلەوەی ڕووداوەکان لەکوێوە سەریان گرتووە. گەرچی بە شێوەیەکی گشتی،هەمیشە بۆخوێنەر ئەو ڕۆمانانەی ڕەنگدانەوەی دنیای واقیع و ژیانی تایبەتی نووسەرەکەیەتی، پتردەبنە جێی ڕامان و خوێندنەوە و چێژلێبینین.بەوپێیەی دەمانگێڕێتەوە زەمەنێك کەبووە بەبەشێك لەڕابردوو. ئێستا لەڕێی نووسین و گێڕانەوەکانی نووسەرەوە پێیان ئاشنا دەبینەوە. ڕۆمانی(قامچی)* لەوجۆرە ڕۆمانانەیە، کە تێکەڵەیەکە لەنێوان فەنتازیا و واقیع. بەشێك لەڕووداوەکانی دەشێ واقعی بن. ئەگەرخوێنەوەی ئەوڕۆمانە بۆخوێنەرانێك هەرتەنها چێژو مانایەکی هەبێت، ئەوا بۆمن وەك هاوشارییەکی (کاروان عەبدوڵا)ی نووسەری ڕۆمانەکە، چێژو مانایەکی زۆرتری هەیە. چێژەتایبەتییەکەی لەوەدایە کەدەزانم ڕۆماننووس لەگێڕانەوەی ئەو ڕۆژانەی ڕابردوو، باسی (کێ-کام جێگەو شوێن- کام قوتابخانە و شەقام- ماڵ دەکات). یاخود باسی چ زەمەنێك دەکات. مانا جیاوازەکەشی لەوەدایە کە وەك ڕواندزییەك ئاشنای بەشێکی مێژووی پەروەردەیی شارەکەم و ئەوزەبرو زەنگە دەبم کەبە درێژایی مێژووی قوتابخانە وخوێندن لای ئێمە، وەك ڕێگەچارەیەك بۆ فێربوون، بوونی هەیە.

ڕۆمانی قامچی گێڕانەوەی ڕۆژانی منداڵی و قوتابخانەیی منداڵێکە(کە ڕەنگە نووسەر خۆی بێت) کەلەگەڵ بەشێك لەمنداڵەکانی دیکەی شارەکەی دەچنە قوتابخانە. ئیدی هەموو ئەو ستەم و لێدانانە دەبینن بەدەست بەڕێـوەبەرو مامۆستاکانیان، لەمـاڵەوەش بەدەست بـاوك و براگەورەکەی. ڕووداوەکانی ئەوڕۆمانە، لەسیانەی شوێنێکدا کە ئەویش (شاری ڕواندزو ماڵی کارەکتەرەکەو قوتابخانەیەك)ە خۆی دەبینێتەوە. گەرچی بەدرێژایی ڕۆمانەکە ڕۆماننووس ناوی قوتابخانەکە نابات. بەڵام بۆمنێکی هاوشاری ڕۆماننووس، ناسینەوەی ئەو قوتابخانەیە

لەپەراوێزی وەسف و ئەو ئاماژە ژینگەییانەی ڕۆمانووس باس کردوون، ئەستەم نییە. کەئەویش قوتابخانەی(موژدەی بنەڕەتی)یە. ئەو قوتابخانەیە، لەسەردەمی مەلیك فەیسەڵی دووەم دروست کراوە. ئەو قوتابخانەیە دەکەوێتە سەر شەقامی سەرەکی ناوبازاڕی ڕواندزو چەند هەنگاوێکی کورت و کەم لە(خەرەند)ەوە دوورە.کەدۆڵێکی قوڵەو کەوتۆتە بەشی ڕۆژهەڵاتی شاری ڕواندزو لەکاولێکانەوە دەست پێدەکات و لە دامێنی(سپیلك)ودەروازەی سەیرانگای(بێرێ)ەوە کۆتایی دێت. بەشی زۆری گێڕانەوەی ڕووداوەکان لەوقوتابخانەیەن. سەرمەد کەکارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکەیە، ماڵی لەنزیك قوتابخانەکەیەو بەکۆڵانێکی هەرواز،چەندسەدمەترێك لەقوتابخانەکەی دوورە. شایەنی ئاماژە کردنە ئەوشوێنە هەمان گەڕەکو ماڵی ڕاستەقینەی بنەماڵەی نووسەری ڕۆمانەکەیە.

سەرمەد ڕۆژانە دەچێتە قوتابخانە. لەلایەکەوە دەکەوێتە ژێر ڕەحمەتی دارحەیزەرانەکانی بەڕێوەبەرو مامۆستاکانی،لەلایەکیشەوە شەڕپێ فرۆشتنەکانی قوتابییەکانی ترو عەزەگێوو سەبێ. ئەمە وێرای قامچییە هەڵواسراوەکەی باوکی لە ماڵەوە کەهەمیشە بۆ هەرهەڵەیەکی سەرمەد لەقوتابخانە و نێو منداڵەکانیش، سازو ئامادەیە.ڕۆمانووس توندوتیژی وەك بەشێك لە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردنی ئێمە، هەرتەنها نابەستێتەوە بە قوتابخانە،بەڵکو ماڵ و کۆمەڵگەش لێی بەرپرسیارن. وەك دەبینین،سەرمەدی پاڵەوانی ڕۆمانەکە هەرتەنها ڕووبەڕووی توندوتیژییەکانی قوتابخانە نابێتەوە. باوکیشی بەهەمان شێوە ئازاری دەدات. ئەو ئازاردانە لە پەراوێزی بەناو فێربوونەوە بۆتە هۆی تۆراندنو تۆقاندنی هەزاران قوتابی لەقوتابخانە. کەدەشێ سەبێی هاوڕێی سەرمەدی پاڵەوانی ڕۆمانەکە، یەکێك بێت لەوان.

ئەویش دوای ئەوەی واز لەقوتابخانە دێنێت، ئیدی تەنیایی و مەراق شێتی دەکەن و دواجارشێت دەبێت و بەسەبێشێت دەناسرێت. ئەوسەبێیەی وەك سەرمەد وتەنی، چەندمانگێك لەمەوبەرمرۆڤێکی ئاسایی بوو.بەڵام دواجارشێت دەبێت.لەپەراوێزی ڕووداوەکانی ڕۆمانەکەوە، عشقی نێوان ڕەیحانەو سەرمەد بوونی هەیە. کە دووقوتابی هاوپۆلی یەکترین. چیرۆکی ئەم عشقە لەسەرەتای منداڵییەکی زووەوە دەست پێدەکات و وەك هێڵێکی درامی لەڕۆمانەکەدا درێژ دەبێتەوە تاکۆتایی ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە. ڕۆمانووس لەگێڕانەوەی عەشقی نێوان ڕەیحانەو سەرمەد بەردەوام دەبێت، تا سەرەنجام عەزە گێوی کوڕی ئاغا،تەماحی دەچێتە ڕێحانە کەتاقانەی باوکو دایکیەتیو هەردووکیشیان پیروپەککەوتە و بەساڵاچوون. ئەوەی ئێمە مەبەستمانە

ئامــاژەی پێ بــدەین لــەو ڕۆمــانە،پێگە و ڕەنگــدانەوەی شــاری ڕواندزەلەپەراوێزی گێڕانەوەی ڕووداوەکاندا. بێگومان هەموومان دەزانین کەڕۆماننووس خەڵکی شاری ڕواندزە و ڕووداوەکانی ئەو ڕۆمــانەش لەژینگــەی کۆمەڵــایەتی و پەروەردەیــی شــاری ڕوانــدز سەریانهەڵداوە.گەرچی بەدرێژایی ڕۆمانەکە،نووسەر بەئاشکرا ناوی بەشێك لەجێگە و شوێن و ژینگەی شاری ڕواندز دەهێنێت.هەندێکیشیان تەنها ئاماژەیەکی ناراستەوخۆی پێداون. بەڵام بۆ منی خوێنەر ناسینەوەی ئەو شوێنانە ئاسان بوون. تەنها لە ڕێگەی وەسفو گێڕانەوە و ئاماژەکردن، ئیدی دەمزانی ڕۆماننووس مەبەستی کام جێگەو شوێنە. لەوڕوانگەیەشەوە ئێمە لەم وتارەدا هەوڵدەدەین پێگەو ڕەنگدانەوەی ڕواندز لەڕۆمانی قامچی لەسەر ئاستەکانی(زمان_ شوێن_ کارەکتەرو کەسایەتییەکان_ زەمەنی ڕووداوەکان) باس بکەین. چونکە بەشێکی هەرەزۆری ڕووداوەکان پەیوەندییان بەوشارەوە هەیە. لێرەوەش بەجیا پێگەو ئاستی ئەو شوێنو کەسایەتییانە دیاردەکەین. ئەوانیش:_

یەکەم:_ شێوەزاری ڕواندزییان لە ڕۆمانەکە.

ئەگەرچی بەشێوەیەکی گشتی کاروان عەبدوڵای نووسەر، ئەو ڕۆمانەی بەشێوەزاری ڕواندزییان نەنووسیوە، کەشێوەزارێکی تایبەتە ولەڕێگەی بەشێك لەئاماژەکانی گۆکردن دەناسرێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا، لەچەندین جێگەی ڕۆمانەکە ئەو وشەو دەستەواژە و دەربڕینانەمان دەکەوێتە بەرچاوکەلەشێوەزاری ڕواندزییان بەکاردێن. هەندێکیان تایبەتن بەو شێوەزارە و هەندێکی تریشیان گشتین. بەڵام لەژینگەی کۆمەڵایەتیو زمانەوانی شاری ڕواندز بەکاردێن. بۆنموونە وشەکانی:_(بێرەخزمایەتی_عاسێ_شەپڕەقوڵ_شێڵ بینەوە_دارکاریی_فزەت لێوەنەیێ_وێکی هیناوە_هێشتان_کاریتە_تەپێ_لاق_حیتەحیت_تۆبەگوم خوارد_عاستەم_دەرپەڕی_کێوە_پێرگ_شولکەدار_بێمیز_باوەشەدار_خێم لە گێلیدا_ کەرەنەکەی_ خۆی عەدم کردووە_پێیاندامێ_قیت_چاوی چووە پشتی سەری_وەکی دی_مست_چێوەوهاوار_دختۆر_ کۆلکەدار_شاپ_غاردان_دەبەرتەکەم_ڕکێاچوون_ئەدیکو_زەفەر_کن_تێم تەقاند_مەترەق_شلوخاو_قومپانی_ڕەپێش بکا_بوختان_تخووب واتە سنوور_ڕمبە_غەرە واتە دیوار_تخون واتە نزیك بوونەوە_هەنیشك_ڕاقەنی واتە داڵما_ بێعار واتە شەیتان_ گوریس واتە پەتك)ئەمانە بەشێك بوون لەم وشانەی بەزۆری لەشاری ڕواندز بەکاردێنو ئێستاش لەگۆکردنو نووسین پەیڕەو دەکرێن. لە بەر درێژنەبوونەوەی بابەتەکەشمان، ماناو هاوواتای وشەکانمان نەنووسیوەو تەنها ئاماژەمان پێکردوون.

دووەم:_ کەسایەتیو کارەکتەرەکان لە ڕۆمانەکە.

خوێنەر بەدرێژایی خوێنەوەی ڕۆمانی قامچی، گوێبیستی ناوی چەندین کەسایەتی و کارەکتەر دەبێت. کەبەشێکییان کەسایەتی ڕاستە قینەبوونەو بەهەمان ناوو پیشە ناسراون لە ڕواندز. بەشێکیشیان ڕەنگە بەرهەمی خەیاڵی نووسەر خۆی بن.وەلێ بڕوام وایە ئەمانیش کارەکتەری ڕاستەقینە بوونە. بەڵام ڕۆماننووس لە ڕۆمانەکەیدا بەناووپیشەی تردەیاناسێنێت.ئەوکارەکتەرانە بەشێکییان تا ئەم ساڵانەی دواتریش لەژیاندا مابوون. واتە هەمان ئەو کەسانەن کە ڕۆماننووس لە ڕۆمانەکەیدا ناوی هێناون.لێرەدا ئاماژەیان پێدەدەین:-

* برایمە گێج/ یەکێك بوو لە کەسایەتییە ناسراوەکانی شاری ڕواندزو پیاوێکی قسەخۆشو لوتف شیرین بوو. ئەوچونکە پەککەوتەبوو واتە قاچەکانی کاریان ناکرد، بۆیە لە سەردەستەکانی دەڕۆیشت.بە شکڵی کەسییانەی خۆی دەژیاودوکانی هەبوو.بەو ڕێگەیەشەوە خێزانێکی گەورەی پێگەیاند. کە وەك خۆی لەچەندین کچو کوڕی پەککەوتە پێکهاتوونو ئێستا لە ڕواندز دائەنیشن. برایمەگێج لە 14-9-1992کۆچی دوایی کرد. شایەنی ئاماژەکردنە ناوبراو مامی دکتۆر(عبدوڵاحسین ڕواندزی)یە کە مامۆستای زمانە لەزانکۆی سەلاحەددین.

*قاسمە قول/ یەکێکی دیکە بووە لە کەسایەتییەکانی شاری ڕواندزو دوکانی وردەواڵەی هەبووە. ئەم پیاوە چواروەرزی ساڵ بە جلی زستانە دەبینراو جلی زۆری لەبەر دەکرد.

*خەلیفە حوسێن/ یەکێکی دیکە بووە لە کەسایەتییەکانی ڕواندز کە بە تایبەتمەندی پێشینی جلو بەرگو قسە کردن دەناسرایەوە. زۆرجارداوایان لێدەکرد دوعایان بۆ بکات. تەنانەت ئەگەر هەڵە نەبم دەڕۆن شیرو جەرگەشی لە خۆی دەدا.

* ئاغاو عەزە گرووی کوڕی/ لە شاری ڕواندزلەو سەردەمەدا ئاغا هەبووە. بەڵام مەرج نییە نووسەر مەبەستی هەمان ئەو ئاغایە بێت.لەوانەشە مەبەستی ئەو بێت.

* فەقێ شێت/ یەکێك بوو لە شێتەکانی شاری ڕواندز. زۆر کەمدوو بوو.بەردەوام حەزی لە جگەرەو خەوتن بوو لەبەردەم دوکانی کاسبکارانی شار. ناوبراو لەساڵی2007کۆچی دوایی کرد.

*عەبدوڵا شێت/ یەکێکی دیکە بوو لە شێتەکانی شاری ڕواندز. ئەو لە شێتە ترسناکەکان بوو.لە زۆبەی کاتیش خۆی ڕووت دەکردەوە.بەردەوام دەیگووت(لێیدە ڕوسی قارەمان) کەمەبەستی لێدان بوولە سەددامو

بەعس. ئەو لە مانگی شوباتی 1991 بەرلە مانگێگ لە ڕاپەڕین کۆچی دوایی کرد.لەماڵێك دەژیا لە نزیك مەزاری شێخ عەبدولعەزیز.
*بەگو پۆلیس/لەڕۆمانەکەدا چەند کەسایەتییەك لە شێوەی بەگو پۆلیس باسیان دەکرێت.لە بنەماڵەی نووسەری ڕۆمانەکەشدا، چەندکە سێك لە بنەماڵەکەی پۆلیس بوون. ئێستا بنەماڵەی ڕۆماننووس بەبەگ دەناسرێن لە ڕواندز.
*سەبێو سەرمەد/دووکارەکتەرو دووهاوڕێی نزیکی یەکتری بوون لە قوتابخانە.
*ڕەیحانە/خۆشەویستی سەرمەدی پاڵەوانی ڕۆمانەکەو هاوڕێی قوتابخانەیەتی.

سێیەم/ ژینگەو شوێنی ڕواندز لە ڕۆمانەکەدا.

بەدرێژایی خوێندنەوەی ڕۆمانی قامچی خوێنەر بەرچەندان شوێنی گشتیو تایبەتی،کراوەو داخراو دەکەوێت. کە هەمووشیان پەیوەستن بەجوگرافیای شاری ڕواندز. ئەگەرچی ڕۆماننووس لەناوهێنانی بە شێك لەشوێنەکان، شوناسی ڕاستەقینەی ئەو شوێنانە وەکو خۆی ئاماژە پێدەدات. بەڵام لە هەندێکی تریان تەنها ئاماژە بە شوێنەکە دەکاتو بە نادیاری دەیانهێڵێتەوە. بەڵام بۆ منی خوێنەرو ڕواندزیش، ناسینەوەی ئەو شوێنانە ئەستەم نەبوو. لێرەوەش ئاماژە بەو شوێنانە دەکەین.
*بەدرێژایی ڕۆمانەکە،باس لە ماڵی کارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە واتە(سەرمەد)دەکرێت. کە لە نێو بازاردایەوبەکۆڵانێك سەر هەروازدەچیت. دیارە ئەو شوێنەو ئەو کۆڵانەش،هەرماون. شایەنی ئاماژە کردنە ماڵی باوکی نووسەری ڕۆمانەکەش(پێشتر لە هەمان ئەو شوێنەبووە.
*لە ڕۆمانەکەدا، قوتابخانەیەك وەك شوێن دەبینین. وەلێ نووسەر ناوی قوتابخانەکەی نەنووسیوە. بەڵام ئەو قوتابخانەیە ئێستاش ماوەوخوێندنی تێدا بەردەوامەو ناوی قوتابخانەی(موژدە)یەو دەکەوێتە هەمان ئەو شوێنەی لە ڕۆمانەکەدا دیاریکراوە.واتە نزیك ماڵی سەرمەد.
*مزگەوتی باویل ئاغا/دەکەوێتە کۆتایی شەقامی گشتی ناوبازاڕی ڕواندزو دوای فراوانکردنی ئەو شەقامە،مزگەوتەکە لابرا. ئێستا مزگەوتێکی دیکە، بە دیزایینێکی نوێوە لە هەمان شوێن دروست کراوەتەوە.

*خەرەند/ مەبەست ئەو دۆڵە قوڵەیە کە دەکەوێتە بەشی ڕۆژهەڵاتی شاری ڕواندزوشوێنێکی جوانو سەرنج ڕاکێشو هاوکات ناسراوو بە

ترسیشە.
*هەندرێن/مەبەست لە شاخی هەندرێنە کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی ڕواندزو بەسەرخەرەند دەڕوانێت. ئەم چیایە 2125م لە ئاستی دەریا بەرزەو ناوەکەشی لەوەوە هاتوو(هەند_ڕێن)واتە ڕێگاو پێچاو پێچی زۆرە.

*شێخی سەران/ مەبەست پیری کۆسەی (سەران)ە.ناوی(عەبدولسەمەدئیبراهیم محمودئیراهیم)ەو خەڵکی گوندی(سەران)ی دۆڵی ئاکۆیانە. لە ساڵی 1917کۆچی دوایی کردووە. شێخێکی یەکجار خواناسو پاکو بە دین بووە. ئێستاش بۆ دوعاو نزاو کاتی تەنگانە، لە بەری دەپاڕێنەوە. گۆڕەکەی کەوتۆتە هەمان گوند.
*بەرباخچان/یەکێکە لە شەقامە کۆنەکانی شاری ڕواندزوکەوتۆتەگەڕەکی بەرباخچانو لەناوەڕاستی پەنجاکانی سەدەی ڕابردوودا دروست کراوە.
*مەرقەدی عەبدولعەزیز/ ئەمیش یەکێکە لە پیاو چاك و خواناسەکان.ئارامگەی کەوتۆتە گەڕەکی گەردەگەرد. بۆ نزاوگیربوونی پاڕانەوەژنان ڕووی تێدەکەن. ئێستاش کاتێ لەماڵی ئێمە منداڵێکی خوشكوبراکانم گەشکە دەیگرێ، کەسێك نەخۆش دەکەوێت، ناڕەحەتیو خەمێك ڕوومان تێدەکات، دایکم چنگێکی بچووك لەگڵی سەرگۆڕەکەی عەبدولعەزیز دەخاتە ناوجامێك ئاوەوە دەمانداتێ. ئێستاش زۆرجار لە کاتی نەخۆشی بەمنی دەدات و منیش لەبەر پێگەی پیرۆزی ئەو شێخە لای دایکم و سۆزو میهرەبانی دڵە گەورەکەی ئەو بۆمن، سۆودووی لێ ناکەمو دەیخۆمەوە.

*گۆڕەپانی شارەکەم/ مەبەست لە گۆڕەپانی گەورەی یاری تۆپی پێی ناوشاری ڕواندزە،کە ئێستاش ماوەو پێی دەترێت(گەردە گەرد)چونکە کەوتۆتە ئەو گەڕەکەوە. شوێنی ئەو گەڕەکەش چونکە(گردگرد)بووە،ئیدی پێیان وتووە(گردگرد)ودواتریش بە پێی گۆڕانکاری زمانەوانی بۆتە(گەردە گەرد).

چوارەم:_ کاتو زەمەن لە ڕۆمانەکەدا.
گەرچی بە درێژایی ڕۆمانی قامچی، ڕۆماننووس هیچ ئاماژەیەکی بە زەمەنی ئەو ڕووداوانە لە ڕووی مێژوو،بەروارەوە نەکردووە. واتە زەمەن تەنها زەمەنی فلاشباكوفیزیکییە نەك مێژوویی. واتە کرنۆلۆژیای ڕووداوەکان بەشێوەی بەدوای یەکداهاتن نابینرێن. بەڵام بۆخوێنەرێکی وەك من، کەهاوشاری ڕۆماننووسم، گەیشتمە ئەو دەرەنجامەی کە زەمەنی نێوڕۆمانەکەلە نێوان ساڵانی نیوەی دووەمی پەنجاکان دەست پێدەکاتو درێژدەبێتەوە تا نزیکەی کۆتایی هەفتاکان. ئەمە بە پێی ڕوانینو هەڵسەنگاندنو لێکدانەوەی خۆم بۆ ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکە. ئیدی نازانم زەمەنەکە هەر ئەو زەمەنەیە، یاخود

جیاوازتر؟ لە کۆتاییدا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم، کەخوێنەر کاتێ ناونیشانی(قامچی) دەکەوێتە بەرچاو، ڕەنگە بیری تەنها بۆ ئەوە بچێت کە ئەم ڕۆمانە تەژییە لە ڕقو توڕەییو ستەمکردن. چونکە باسی قامچیمان بۆ دەکات. بەڵام بە پێچەوانەوە، لە پاڵ ئەم وێنانەش، وێنەی دیکەی جوان لە ڕۆمانەکەدا دەکەونە بەرچاو.

پەراوێز/ ناوی ڕۆمان(قامچی). نووسینی(کاروان عەبدوڵا). سالی چاپ .2011

*ئەم بابەتە لە گۆڤاری ڕامان ژمارە(253)ی ڕۆژی 5-6-2018 بڵاوکراوەتەوە…

ئسوڵیەتی دینی(فندەمنتالیزم) تیرۆریستە)) … نەجمەدین فارس حەسەن

ڕووداوی(١) شوبات کارێکی تیرۆریستی چاوە ڕوان کراوبوو.
لە بە ر ئە وە ی هە وڵی کۆمە ڵێك کە لە دە سە ڵاتدانی یە و ، دە یە وێت دە سە ڵات بگرێتە دە ست، دە یانە وێت لە ڕێگە ی هە وڵێکی بە و شێوە یە ، داواکاری یە کانیان بە دە ست بهێنن.
ئە م کارە لە ئێستادا کە ڕوو بە ڕووی ئە ندامانی دە سە ڵاتدار و حیزبە قۆرغ کارە کانی دە سە ڵاتی کۆمە ڵگایە، لە بە رئە وە یە لە ئێستادا لە دە سە ڵاتوو مل ملانێیە کی کۆنە پە رستانە دان بە پراکتیکێکی قێزە وون.

هە روە ها ئە م پراکتیکە کۆنە پە رستانە یە هە ر ڕووبە ڕووی دە سە ڵات نی یە، بە ڵکو ڕوو بە ڕووی هە موو کۆمە ڵگایە. چونکە (فندە منتالیزم) هە رهێزو لایە نێك کە بە ئاڕاستە ی جیاوازی خۆیان ببینن، ئە وان لە بە رە ی دووژمن و بێ باوە ڕوو کافر بە قسە ی خۆیان دە زانن و لە قە ڵە می دە دە ن. پێڕۆژە ی (فندە منتالیزم) پێڕۆژە یە کی کۆنە پە رستانە ی پە یوە ندی یە کی کۆمە ڵایە تی یە

له سیسته می سه رمایه داری. له به ر ئه وه ی ئه و پڕۆژه یه ی ئه
وان به شێکی بۆ تێکدانی ڕه وه ندی بزاوتنی کۆمه ڵه به ئاڕاسته یه
کی ڕاستی گۆڕانی مێژوو ، به شه که ی تریشی کۆبوو نه وه ی به رژه
وه ندی چه ند ئه ندامێکه و ، هه وڵێکه بۆ به ده ست هێنانی به رژه
وه ندی یه تایبه تی یه کانیان . هه روه ها بۆ له خشته بردنی کۆمه
ڵه له چوار چێوه ی تێزو ئایدیایه کی نامادی یانه یان و کۆمه ڵ
نقوم کردنه له گه ڵ کۆنه په رستیدا.

فنده منتالیزم ده ست بردنی بۆ کارێکی تیرۆرستیانه ناوه ڕۆکی
پڕۆژه که یانه ، بۆ به ڕێوه بردنی کۆمه ڵگا، که ناتوانێت پڕۆژه
یه کی جیاواز به ده ست بهه□نێت له پڕۆژه ی به ڕێوه بردنی سیاسی و
ئابووری و کۆمه ڵایه تی ێستای په یوه ندی به رهه م هێنانی سه
رمایه داری . له م کاته دا ده بێت بۆ به ده ست هێنانی داخوازی یه
تایبه تی یه کانیان ، له ڕێگه ی زیندوو کردنه وه ی هه ستی دینی
له ناو ئه ندامانی کۆمه ڵداو له ڕێگه ی چه ند پڕۆژه یه کی
هووشیار کردنه وه وه . که پڕۆژه ی ترس و تۆقاندنی مر□قه له ئه و
دنیاو ده سته مۆ کردنیانه بۆ سیاسه ت و به رژه وه ندی تایبه تی
ئابووری ئه م دنیای خۆیان چۆن ئێستا ده سه ڵات داران مشه خۆری به
رهه م هێنانی کۆمه ڵایه تی و ، ئه وانیش ده یانه وێت مشه خۆری هه
مان سیسته م بن ، به ڵام له ژێر ناوی گه ڕانه وه بۆ سه له فی
ساڵح و هاتنه سه ر هێڵی په یڕه وی ئاینی خودا ده بێته ڕوو پۆشی
سیاسه تی چه په ڵی هه مان مسته خۆرانی ده سه ڵات داران و له ڕێگه
ی ڕێگه چاره ی کۆنه په رستانه ی به ده ست هێنانی هه مان ده سه
ڵاتی تیۆ کراتی سه ده کانی ڕابردووه ده یه وێت کۆ مه ڵگه له چوار
چێوه ی کۆت و به ندی ترس و تۆقاندن و سنوور دانان بۆ ژیانی تایبه
تی مر□ق □امی مر□قایه تی بکات.

دین به ر هه می سه ده کانی ڕابردووه و ته نهاش له یه ك سه ده ی
کۆ مه ڵایه تیدا که سه ر ده می په یووه ندی کۆمه ڵایه تی کۆیله
داری یه دین و ئاینه کان به ر هه م هاتن و له دایك بوون . چوونکه
به شێکی پێك هاتی کۆنه په رسترین سه رده مه که له هه مان کاتیشدا
دین له و ساتانه دا ڕه ت که ره وه ی ئه و په یوه ندی یه کۆمه
ڵایه تی یه نه بووه ، به ڵکو شه ر عیه ت دا ن و به قانونی کردنی
په یوه ندی کۆیله و خاوه ن کۆیله بووه له چوار جێوه ی دین و په
یڕه وه کانیاندا . کاتێك له سه ر ده مێکی زۆر جیاوازی په یوه ندی
سیا سی و ئا بووری و کۆمه ڵایه تی جیاوازدا هه مان هه ستی ئاین
چێتی زیندوو ده کرێته وه ، له به ر ئه وه ی سه رده می نوێ توانای

وه رگرتنی ده سه ڵاتێکی له و جۆره ی ڕابردووی تێپه ڕاندووه ، به ڕێگه ی تووندو تیژی و به زۆری زۆرداره کی ده یانه وێت بیسه پێنن و بیکه نه په یڕه وی کۆمه ڵایه تی مرۆڤه کان ، له ڕێگه ی هه وڵێکی تیرۆرستی یه وه هێزو توانای خۆیان پیشان ده ده ن ، بۆ ئه وه ی وادیاربێت که بوونیان له کۆمه ڵدابوونێکی هێزدارو گۆڕان کاره . له بنه ڕه تدا هێزێکی خافڵ گیری قێزه وونی ناو کۆمه ڵگایه .

له ڕابردوودا ئه م هێزانه له لایه ن زلهێزه کانه وه زیندوو کرانه وه و هێزیان به به ردا ده کردن و ده یان کردن به گژ هێزو نفوسه(ئیتۆریته) سیاسی و ئابووری وکۆمه ڵایه تی یه کانی تری جیهاندا . له ئێستادا هێزی ئه م ڕه وه ندانه به پێی به رژه وه ندی یه کانی تر له جیهانداو هه روه ها له ناوچه که دا ده کرێت به گژ ناوچه جیاوازه کاندا – له لا یه کی تر ئه م ڕه ووته مان و نه مانیان به ندبووه به تێك دان و له ناو بردنی پڕۆژه کانی سیسته می نوێی جیهان له عێراق دا . واتا کۆتایی سووڕێکی ژیانیان ده بێت و له وانه وه بچنه وه سووڕی ژیانی متبوونی قۆزاغه یی و جارێکی ترگه شه کردنیان له ناوه ندێکی ترو به پێی هه لو مه رجێکی تری مێژوو هه مان سووڕی ژیان ده ست پێبکه نه وه به سوودوقازانجی هه مان سیسته م،ئه م هێزانه وهه ڕخۆاندنیان هێزه گه و ره کانی جیهان ده چنه پشتیانه وه، که له ڕابردوودا ئه و په یڕه وه جێ به جێ کران . له ئێستادا ئه گه ر دژایه تی یه کیان بکه ن له وانه یه له ئاینده دا بچنه وه باوه شی خاوه نیان و زلهێزه کان.

بۆ چاره سه ر کردنی کێشه یه کی له وبابه ته پێویستی به درووست کردنی ئیراده یه ك هه یه له به رامبه ر ئیراده یه کی دینی سه له فی یه وه که ئیراده که ی پێك هێناوه بۆ هووشیاری یه کی تر که ئیراده ی دژ به هه وڵێکی له و جۆره ی (فنده منتالیزم) پیاده ی ده کات . واتا گۆڕینی هووشیاری دینی یان زهنی و دینی یه ، به هووشیاری یه کی زانستی و زهنێکی زانستی که جیهان بینی یه کی واقعی هه یه و دنیا له دووتوێی شیکاره مادی یه کاندا تاووتوێی ده کات و له گه ڵ تێزی خورافه و نازانستیدا دژ ده وه ستێت . واتا گۆڕینی زهنی (فنده مینتالیزم) له به رگی توووند ڕه ووی و میان ڕه ویدا ئه ر کێکه و جیاواز ناکرێته وه . چونکه میانڕه ووی خۆ مه ڵاس دانی هه مان هێزی توندڕه وی یه له به رگی پیاو چاکیدا
له به ر ئه وه ی سه رچاوه ی وانه و ستراتیژ له یه ك ده زگای فکری و یه ك سه ر چاوه ی شیکاری دینی فنده منتالیزم وه ر ده گیرێت .

به م پێ یه نابێت خانه جیایی بۆ هێزه كانی فنده منتالیزم بكرێت .
له به ر ئه وه ی هه ر ڕێڕه وه و كاتێك و شوێنێك به گونجاو ده زانێت بۆ گه شه ی گه رای فكری وسیاسی و نفوسی كۆمه ڵایه تیان له پێناو به ده ست هێنانی ده سه ڵات ، له ڕێگه ی به كار هێنانی كاری تیرۆرستی یه وه.

به م پێ یه پێوویسته له كۆڵه كه كانی فنده منتالیزم بدرێت و ڕیشه ی فكری ئه و ڕه ووته بخرێته ژێر نه شته ری تیژی ڕه خنه ی ماددی زانستی یه وه و ته واوی ده زگاو هێزه هووشیار ده ره سه له فی یه كانیان ، به هووشیاری یه كی زانستی بدرێته دواوه و ڕیشه كێش بكرێت له نێوه ندی كۆمه ڵی هه ژارو نه خوێنده وارانداو خوێنده وارانی ئه و داموده زگایه ی ئه وان به ڕه خنه ی ڕوونا كبیری بخرێته ژێر پرسیارێكی گه وره وه و پێ كوته یی یه كانیان له چوارچێوه یه كی ته سك بینیندا بۆ هه موو لایه ك ڕۆشن بكرێته وه ، بۆ ئه وه ی ئاینده ی مرۆڤ گه شترو ڕۆشنتربێت بۆ به ده ست هێنانی خۆش گووزه رانی

8.2.2004

نیگای پیاو … زاهیر عەبەڕەش

نیگای پیاو
the male gaze

....

فیلم بۆ خۆی ژیانە بەڵام لە فۆرمێکی چڕکراوەدا، کە لە نێوان مەرگەسات و بەختیارییدا ئەمسەرو ئەوسەر دەکات. لەم کورتکردنەوەی ژیانەدا فیلمسازان دەبێت پارچەکانی ژیان وا کۆ بکەن□و□ سازی بەدەن بۆ ئەوەی لە دونیایەکدا بژین، جیهانێک دروست بکەین کە رەگەزەکان وەک یەک مامەڵەیان لەگەل بکرێت.
ژن لە 53٪ مرۆڤایەتی پێکدەهێنن و، 3٪2 ی كاری هەموو جیهان ژن رای□د□پەڕێنێت و، بەڵام 10٪ ئابووری جیهان لای ژنە و ، 1٪ ی دەسەڵاتی لە سیاسەتدا هەیە. فەرهەنگ و هەوڵدانی فێمینزم

کاریگەریەکی بێسنووری لەسەر رەوت و کاکردن و تێۆری فیلم داناوە. یەکێک لەو چەمکانەی کە فێمینیستەکان لە فیلمدا باسی لێدەکەن چەمکی نیگای پیاوە (the male gaze) . . بەڵام ئێمە ئامارو کارکردن و ئاراستەی با بەتەکەمان ژن بوونە لە فیلمدا، تێراوانین و کارردنی ژن و پیاوە لە بواری فیلمسازیدا. ب□ گوێرەی توێژینەوەیەکی St. Lawrence univeristy ئەمەریکی ، پاڵەوانی سەرەکی فیلمەکان ، پیاو دوو هێندەی ژن رۆڵی سەرەکی دەبینن . لە فێستیقا□ی ئۆسکاردا، لە 92 فیلم کە دەسنیشان کراوون بۆ باشترین فیلم لە هەموو بەشەکانی فیلمسازیدا ، تەنها 22 لەسەدی لە ژن پێکهاتبوو، ئەمە لە کاتێکدا بەگوێرەی ئاماری Motion Picture Association of America رێژەی چوونی ژنان بۆ سینەما لە پیاوان زیاترە، بێگوومان مەبەست لە ئەمریکاو ئەوروپایە، جا ئەگەر رێژەی جوونی ژن بۆ سینەما زیاتر بێت وەک لە رێژەی پیاو، ئەی دەبێت خستنەرووی کێشەی ژن چەند بێت؟ ئەی رۆڵگێران و کارەکتەرەکانیان لەسەدا چەندی ئەو رێژەیە پێک دەهێنن؟

لەتیۆری فێمینیستیەوە نیگای پیاو بەواتای ئەوەیە کاتێک فلیم چیکەرێک کارەکتەرێکی پیاو (هێترۆ سێکسوێلی)لە دیمەنێکی رۆمانسی و سێکسوالیدا دروست دەکات خەیاڵ و بیری بینەر بۆ ئەوە دەبات کە راستەخۆ و ئۆتۆماتیکی کارەکتەری ژن دەبێت ئوبجەکت و کاری لەسەر دەکرێت و پیاویش بە سوبجەکت و کار دەکات . کارەکتەری ژن نەبین□راوە. فێمینستەکان بانگەوازی ئەوە دەکەن کە دەڵێن بەکاڵاکردنی ژن لە فیلمەکاندا سەدان و هەزاران جار روویداوە بێ ئەوەی هیچ رەنگدانەوەیەکی بۆ مێشکی ئێمە هەبووبێت.، هیچ رەخنەگرو و توێژەرەوەیەک کاردانەوەیەی بۆ ئەم بەکاڵاکردنی ژنە هەبێت و بیری بۆ ئەو لایەنە چووبێت.

جا هۆکاری گرنگ لەم تێروانینەدا چییە؟ بۆ بەوشێوەیە ژن لە فیلمەکاندا پیشان دەدرێت؟ هۆکار□کی چییە کە لە فیلمەکاندا ژن بۆ دامرکاندنەوەی ئارەزوەکانی پیاو پیشان دەدرێت؟ بە بۆچوونی ئەوان یەکێک لە هۆکارە گرنگەکان، کە رۆڵی ژن ئوبجەکتیق□ واتا□ هیچ بکەرێک نیە، ئەوەیە کە رێژەی فیلم سازانی ژن لە بواری فیلم دروستکردندا لە سەدا چوارە. بە واتای لەسەدا نەوەد و شەشی فیلم چێکەران پیاوان. هەر ئەوەشە وای کردووە تێروانینی پیاو زاڵبێت کاریگەری هەبێت بەسەر بواری فیلمسازیدا. ب□گوومان ئەو کارەکتەرە ژنەی کە لە فیلمەکاندا پیشان دەدرێت، وێنەی پیاوە بۆ ژن کە دەبێت وا بێت، نەک ژن خۆی چۆنە، بەو شێوەیە پیشان بدرێت. ئەو وێنەیەش

وێنەیەکی کامڵ نیە بۆ ژن بە تێروانین و بۆچوونی فێمینستەکان. ئەوە نیگای پیاوە لە کێڵگەی فیلمدا بۆ ژن و با بەت.

سروشتی مرۆڤیش ئەوەیە کە چ پیاو چ ژن حەز دەکەن لەش و لاری ژن زیاتر ببینین وەک لە لەش و لاری پیاو. ئەوان لە دڵەوە خوازیاری ئەوەن و بانگەواز بۆ ئەوە دەکەن کە ئەو نا یەکسانیە پەیوەست و هەڵسوراوبێت لە رووی بایلۆژیەوە نەک لە کلتوری ئەو گەلە خۆیەوە. ئەوان دەڵێن فیلم دەتوانێت بۆچوونی خەڵک ئاراستە بکات ، دووبارە بوونەوەی پیشاندانی ژن بە شێوەیە دەبێت بە کلتوور، نەک بە تەنها وەک میزاج و هەوەسی فیلم چێکەرەکە ئەژماری بکەین. بەداخەوە ئەو پەردۆکساڵە شتێکی دەگمەن نییە کە هەمیشە ژن بابەت نیە. لە پرۆسەی دروستکردنی فیلمدا، چەمکی نیگای پیاودا (the male gaze.)، بە واتای بەکاڵاکردنی جەستەی ژن و کاراکردنی جەستەی پیاو. فێمینستەکان پێیان وایە بەداخەوە ئەم جۆری کاردنە و لە ناو جەرگەئ ئەوروپاشدا هەیە و، جۆرێکە لە پارادۆکساڵ، کە نزیکە لە کۆمەڵگاو کلتوری رۆژهەڵاتییەوە. لەفیلمە ئەکشن و فیلمەکانی هۆلیودا هەمیشە ژن تەواو کەری پلانەکانی پیاو بوون، لە کۆتایی فیلمەکەدا ژندەبێتە قوربانی بۆ ئەوەی پیاو بگاتە ترۆپی ئامانجەکەی خۆی.

هەر بەگوێرەی ئاماری Motion Picture Association of America رێژەی چوونی ژنان بۆ سینەما لە پیاوان زیاترە، بێگوومان مەبەست لە ئەمریکاو ئەوروپایە، کە لە ساڵی 2012 لە کۆی 100 فیلم تەنها 28 ی ئەکتەرە سەرەکیەکان ژن بوون، هەر لەو ئامارەدا لە 57٪ ی ئەو بیست و هەشت لەسەدا کە رێژەکەیان ژن بوو تەمەنیان لە نێوان 13 ـــ 20 ساڵان بوون. هەروەها لە کۆی 60٪ ی ئەو ژنانەی کە لە فیلمەکاندا نیشان دەدران بە بەرگی ووروژێنەرو سێکسیە پیشان دەدران و لە نیگای پیاوەوە بۆ جەستەی ئەوان و وەک کاڵای سێکسی پیشان دەدرا

بێگوومان ئەم چەمکە قسە باسێکی زۆری لەسەرەو بەردەوام لە گۆڤار و رۆژنامەکانی ئەوروپادا دیبەیت و گفتوگۆی لەسەر دەکرێت. بەڵام ئێمەی کورد و، فیلمی کوردی تا ئێستا لە ژێر خاڵی سفری چەمکی نیگای پیاوداین (the male gaze). دەبێت چەند ساڵی ترمان پێویست بێت، بۆ ئەوەی بگەینە خاڵی سەرو سفری ئەم چەمکە؟ ئەوەش لە بەرئەوەی فیلمی کوردی لە دروستبووندایە. نەمانتوانیە دیمەنێکی رۆمانسی یان سێکسوالی لە فیلمی کوردیدا دروست بکەین.

ئەوەی کە هەیە، لەو چەند درامایەی کە پیشاندراون لەو فیلمانەی کە کوردستاندا بەرهەم هاتوون هەمیشە لە خولقاندنی نموونەی ژن بێ تێروانین، بێ خەون و بی حەسرەتن. ژن لەو بەرهەمانەدا هەڵگری هیچ خەونێک نیە تەنها پەیوەندیەکی عاتیفییان پێکەوە هەیە، یان دایک یان بە وەزیفەی دایکایەتی هەڵساوە.

لە فیلم و دراماو تەنانەت شانۆی کوردیدا پاڵەوانی ژن نادۆزیتەوە، کە لەگەڵ ناراستیەکانی کۆمەڵگادا و چارەسەرکردنی ئەم ناراستیانە رووبەروو بێتەوە، یان خاوەنی ناسنامە و ئیندڤیژوەلی خۆی بێت. یان زۆر بەسەربەستانە داوای ئارەزووەکانی ناخی خۆی بکات. یان بۆ ئەوەی پەیوەندیەکی عاتیفیان هەبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بتوانن ئینسجام و رێکەوتنیان لەگەڵ هەموو توخم و رەگەز و چینێکی کۆمەڵگادا ببینین.

نیگای پیاو بۆ ژن لە بەرهەمە کوردییەکاندا لەوەدا قەتیس کراوە کە وەزیفەی کارەکتەری ژن گریان بێت بەسەر تراژیدیادا، یان لاواندنەوە بێت بۆ مەرگی کورەکەی، براکەی یان بۆ پرسی نەتەوەکەی دەگری. یان دەست خۆشی لە کورەکەی کردووە کە لە خەباتی چەکداری حیزبایەتیدا بەشداربووە. راستە گەلی کورد هەمیشە مێژوویەکی لە کارەسات و تراژیدیا هەبووە، بەڵام چ سودێکی هەیە ئەگەر ئەو کارەسات و تراژیدیایە نەگوێزرێتەوە بۆ خانەی ووشیاری و داهێنان، بۆ هەڵکێڕین لەو نەریتەوجارێکی تر ناردنەدەرەوەی بە ئاماژەو سیمبوڵ وفۆرمێکی ئیستاتیکی.

هەمیشە بینەریش بەر کارەکتەری کارا و سوبجێکت دەکەوێت کە ئەویش وێنەی ئەو پیاوەیە کە پیشان دەدرێت. بینەریش بە هەمان شێوە لە چاویلکەی نیگای پیاوەوە سەیری فیلمەکە دەکات و، دەیکات بە کولتوری خۆی.

زۆر کەس باوەریان وایە جەخت لەوە دەکەنەوە کە نیگای پیاو کاریگەری زیاترەو و هەژموونی هەیە لە کلتووری ئێمەدا، لە تیڤی و زنجیرە تەلەفیزیۆنیەکان فیلم و تەنانەت ریکلامەکانیشمان، تە سەیری ریکلامەکانی تەلەفیزیۆنە کوردیەکان بکە، تەنانەت ریکلام بۆ هەر حەب و دەرمان، چا، خواردنەوە سەوزە و میوەیەکیش بکەن دەڵێن بۆ سێکس باشە. سوودی بۆ سێکس هەیە، بێگومان، مەبەست لە سێکسیش، سوبجێکتی پیاوە. و پیاو لە شوێنەدا وەک بکەر و هێز دەردەکەوێت. بابەتی ژن و پیاویش پەیوەستە بەو کۆمەڵگا خۆیەوە. کەم بایەخ کردنی ژن، پەیوەندی بە چەمکی کلوری و مێژووی کۆمەڵگاوە هەیە. ئەو دەردە نەک هەر لە بواری ئەدەبی و هونەری فیلم سازی گرتەتەوە، بەڵکو میدیای

کوردی، تەواو لە چاویلکەی پیاوەوە سەیری هەموو رووداوەکان دەکات، ئەوەتا میدیاو رۆژنامەکانی کوردی سەرقاڵ بووە بە سمت و کەفەڵ و سنگ و مەمکی کیم کارداشیان kim kardashian

هەندێک ریکلام یان فیلم کە لەش و لارەکی پیاو دەبینین ماسولکەی هەیە، سەکس دەبێت کاڵا و پیاو وەک بکەر دەردەکەوێت، بۆ پێچەوانەوە ئەگەر ژن خاوەنی ماسولکە بێت، لە بابەت بوونی خۆی دوور دەکەوێتەوە.

سوودەکانی یۆگا بۆ منداڵان … رۆزا شوان

یۆگا وەرزشێکی جەستەیی و دەروونییە، مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ شەش هەزار ساڵ پێش ئێستا، بە تایبەتیش لە وڵاتی هیندستان، وەکو رێوڕەسمێکی ئایینی باو و بڵاوبوو.

وشەی (یۆگا) لە (زمانی سەنسکریتی) یەوە وەرگیراوە، کە زمانی کۆنی هیند بوو.

لە ئەمڕۆشدا وەرزشی یۆگا رۆژ لە دوای رۆژ لە جیهاندا تەشنە دەکات، هەوسداران و هەوادارانی لە زۆربووندان، سوود و گرنگی زیاتری ئاشکرادەکەن، راهێنان و داهێنانی تازە دەخەنە سەری. لە شارەکانی کوردستانی ئەمەشدا وەرزشکەران و حەزلێکەرانی یۆگا لە زۆربووندان، کۆمەڵەی یۆگا و چەندین گروپی تری ئەم وەرزشە هەن.

یۆگا جۆر و شێواز و راهێنانەکانی زۆرن، لە ئاسانەوە بۆ قورس دەستپێدەکات، گەورە و منداڵان حەزیان لێی هەیە و بە تاک و بە کۆمەڵ دەیکەن.

یۆگای منداڵان، بریتییە لە کۆمەڵێک مەشق و راهێنانی سووک و ئاسان، کە لەگەڵ توانای جەستەی منداڵاندا گونجاو و لەبارن بۆ تێکەڵبوونی رووح و هۆش و جەستەیان و بە دیهێنانی گونجانی ناوەکی خودی منداڵان.. سەرەڕای سوودی زۆری جەستەیی و دەروونی و کۆمەڵایەتی، منداڵان وەکو یارییەکی خۆش وەرزشی یۆگە دەکەن و خۆشی و شادییەکی زۆریان پێدە بەخشێت.

سوودەکانی یۆگا بۆ مندان:

سوودەکانی یۆگا بۆ منداڵان زۆرن، بە کورتی لەم خاڵانی خوارەوەدا، گرنگترینی ئەوسوودانە باس دەکەین:

١ـ یۆگا یەکێکە لەو وەرزشانەی کە پشت بە هێمنی و ئارامی دەبەستێت. کار بۆ ئەوە دەکات کە منداڵان زیاتر لە زمانی جەستە و هۆشی خۆیان بگەن، لە ڕێی وەرزشی یۆگاوە فێری هیمنی و ئارامی و ئاسوودەیی دەبن. لە رووداو و کارەساتەکاندا، زیاتر لەسەرخۆن و ئارامگرن و نەرمڕەویان پێوە دیارە.

٢ـ یۆگا ماسوولکەکان خاودەکاتەوە، رێگری لە خەوزڕان دەکات و یارمەتی منداڵان دەدات کە باشتر بنوون، زۆر لە لێکۆڵینەوەکان لە بارەی سوودەکانی یۆگا بۆ منداڵان، جەختیان لەسەر ئەوە کردوون، کە منداڵانی خوار تەمەن دە ساڵان، ناتوانن بە شێوەیەکی گونجاو و پێویست بوەستن، بەڵام گەر هەندێ لە راهێنانەکانی یۆگا بکەن، دەبنە هۆکارێکی گرنگ بۆ پشوودان و باشتر نووستن.

٣ـ یۆگا یارمەتی رێکخستنی هەناسە دەدات، بە تایبەتیش ئەو منداڵانی کە تووشبووی هەناسەتەنگی (رەبۆ) بوونە. لە زۆربەی فشارە دەروونییەکانیش رزگاریان دەبێت. رێز لە خۆیان دەگرن و لەگەڵ خودی خۆیاندا بە ئارامی و ئاشتی دەژین.

٤ـ زۆر لە لێکۆڵینەوەکان، جەختیان لەسەر ئەوە کردوون، کە یۆگا یارمەتی ئەو منداڵانە دەدات، کە زۆر جووڵە و بزێو و بێئۆقرەن و ناوریان، لە رێی وەرزشی یۆگاوی رێک وپێکەوە، ئاسانە کە بەسەر ئەم کێشە نەریانەدا سەربکەون.

٥ـ یۆگا یارمەتی خاوبوونەوە و حەسانەوەی لەشی منداڵان دەدات و دەروون ومێشکیان هێوردەکاتەوە. ئازار جەستەش کەمتر دەکاتەوە. یۆگا یارمەتی منداڵانی نەخۆش دەدات کە خێراتر لە نەخۆشییە درێژخایەنە جەستەیی و دەروونییەکانیان چاک ببنەوە. یۆگا چارەسەرێکی تەواوکەری چارەسەرەکانە. ئەو منداڵانی کە وەرزشی یۆگا بکەن، کەمتر تووشی نەخۆشییە مەترسیدارکان دەبن، چونکە یۆگا هێزی بەرگریی لەش چالاکتر دەکات. هەروەها چارەسەری ئازاری ئەژنۆ و پشت و پێیەکان دەکات.

٦ـ یۆگا دڵ و دەروونی منداڵان خاوێن دەکات، لە بیر و نیازی خراپ و لە خەیاڵی ناپەسەند و لە بەدکاری و لە چکوسی (ئیرەیی) دووریان دەخاتەوە.. دەتوانن بە رووحێکی وەرزشی و هاوڕێتی و لێبووردن لەگەڵ منداڵانی تردا بگونجێن و هەڵبکەن.

٧ـ بەشێکی زۆر لە منداڵانی بچووک، یۆگا بە یارییەکی خۆش دەزانن، پێکەوە جۆرە یۆگایەکی ئاسان دەکەن. شادیان پێدە بەخشێت

و خۆشی لێوەردەگرن.
٨ـ بە لێکۆڵینەوە ئەوە سەلمێنراوە، کە یۆگا روانین و سەرنجی منداڵان تیژتر دەکات، فێری ئەوەیان دەکات کە بە وریایی و بە وردی سەرنج بدەن، تا بە سەرکەوتوویی راهێنانەکان ئەنجام بدەن.
ئەو منداڵانی وەرزشی یۆگا بکەن، وا هەست دەکەن کە هۆشیارن و توانایەکی باشیان هەیە، لە خوێندندا سەرنج وردترن لە منداڵانی تر. لە تاقیکردنەوەکانی وانەکانیشدا، بڕوا و متمانەیەکی زیاتریان بە سەرکەوتن و بە دەرچوونی خۆیان هەیە.

٩ـ یۆگا وەرزشێکی ململانێ و کێبڕکێ نییە، لە پێناوی بردنەوە و بەدەستهێنانی خەڵات و دەسکەوتدا نییە. قەوارە و قەڵافەت و کێش و شێوەی جەستەی منداڵانیش مەرج و گرنگ نییە، هەموو منداڵێک بە پێی حەز و کێش و توانای خۆی دەتوانێت یۆگا بکات.
١٠ـ یۆگا وزە و گوڕ و تینێکی زیاتر بە منداڵان دەبەخشێت.. کێشی زۆر دادەگرێت و کەمتری دەکاتەوە.. منداڵانیش لە دڵەڕاوکێ و مشەوەشی و خەمۆکی و گۆشەگیری و لە گرژی و لە پەستی و هەڵچوون و رق و کینە و توندوتیژی و خۆپەرستی و شەڕانگێزی دوور دەخاتەوە. دەتوانن کۆنترۆڵی خویان بکەن.. بە زمانی گوڵ یەکتری بدوێنن.
١١ـ یۆگا گەشبینی و هیواخوازی و دڵخۆشی و شادی و رووگەشی بە منداڵان دەبەخشێت. وایان لێدەکات کە چێژی زیاتر لە جوانییەکان وەربگرن و ژیانیان لا شیرینتر بێت و لە ژیانێکی خۆشتر و لە داهاتوویەکی باشتر و گەشتر بڕوانن.
١٢ـ سوودێکی گرنگی تری یۆگا بۆ منداڵان، هۆش و هزر و خەیاڵی منداڵان فراونتر دەکات، واشیان لێدەکات کە هەمیشە نوێخوازبن و هەردەمیش بیر لە داهێنان و لە دۆزینەوە و لە پێشکەوتن بکەنەوە.
١٣ـ یۆگا هاوسەنگی و گونجان لە نێوان جەستە و هۆش و دەروون و سۆزداریدا پێکدەهێنێت، منداڵان لە هەڵەشەیی دوور دەخاتەوە، بە پەلە ڕەفتار ناکەن و بە بێ بیرکردنەوەش بڕیار نادەن.. بە شێوەیەکی لۆژیکیش بڕیار دەدەن و بە دروستیش گوزارشت و کار و ڕەفتار دەکەن.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٤ی/یوونی/٢٠١٨

مردووەکانی نیشتمان بە کوێ ئەچن .... شیعر : نزار قبانی

وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام
„„„„„„„„„„„„„“

وەک سەگی سەرجادەکان
بە ڕێکەوت ئەمرین
و
ناوی خاوەن بەیارەکان
....نازانین
و
ئەمرین و باس لەوە ناکەین
بۆچی ئەمرین..؟
کەی ئەمرین.....؟
ڕۆژێک بە گوللەی راست ئەمرین
و
ڕۆژێک بە گوللەی چەپ
لە شەڕ و ئاشتیا
لە خەفەتا ئەمرین
و
ڕووخساری بکوژەکانمان لەبیر نایە
و
ناوی ئەوانەی ئەمان نێژن لە بیر نایە
لە ساتی مردنا
جیاوازی لە نێوان ڕەش و سپیا نیە
‚„„„„“

ووڵاتێک
شارەزا لە نووسینی شیعری ماتەم
درێژە ئەکێشێ
لە نێوان گریان و گریانا
ووڵاتێک

هەموو ئاسەوارەکانی
هەر کەربەلایە…
“”””””

ووڵاتێک
خۆی بۆ سەفەر
حازر ئەکا
نە شۆستەی هەیە
نە شەمەنەفەر
“”””’

ووڵاتێک
بە پاژنەی پێڵاو بەرێوە ئەچێ
بێ زانا
بێ پەیامبەر
بێ کتێب
گەل تیایا
شێوەی مێش وەرئەگرێ
ووڵاتێک ، دەمانچە تیایا
گفت و گۆ بەرێوە بەرێ
ووڵاتێک… ترس ئەیچنێ
کوردایەتی !! وەک سزا وایە
لەش فرۆشی بە پاکیزەیی
بەزین بە سەرکەوتن ئەژمێرێ
“”””’

ووڵاتێک
بیر و باوەڕ لەسەر عەڕەبانەی سەوزە
بە کارتۆن کەووتوە
پەرەگرافەکانی گەرەنتی
ئازادی ڕا دەربڕین ، وەکو توور
لەسەر عەڕەبانەی سەوزە
نیشان ئەدرێ..
قەسیدەکان نیمچە ڕووتن
شەوانە لای هەر سەرکردەیەکن
و
هەموو سەربازەکان ڕازی ئەکەن
و
بەیانیش وەک لەشێکی بۆگەن
لەسەر عەڕەبانەی سەوزە

فڕێ ئەدرێن
”””””“
ووڵاتێک بێ ووڵات
لە نێوان ئابڵۆقەیەک و ئابڵۆقەیەک
شوێنی شیعر لە کوێیە
نووسین لە شارەکانی نیشتمان
وەک کارێکی خۆکوشتن وایە
”””””“
ووڵاتێک
لە بێزاریا
درەختەکانی ئەپاڕێنەوە
بۆ پاس پۆرتێک
”””””””“
بۆ ووڵاتێک ئەگەڕێم
کە نایەت
لە(زمان)ێکا نیشتەجێم
هیچ دیوارێک نابینم
”””””“
ووڵاتێک
لە قەسیدەیەکی شیعری بترسێ
و
لە مانگە شەو کاتێک
قژی دەمەو ئێوارە دائەهێنێ
بترسێ…
و
بە پۆستی سۆزداری و چاوی ژنان
لە ئاسایشی خۆی …بترسێ
’”””””“
مردووەکانی نیشتمان بۆ کوێ بچن
کە هەموو موڵکەکان
بۆ پاسەوانەکانی سەرۆک
بۆ چێشت لێنەرکانی سەرۆک
دانراون
هی ئەوانەیە کە :
سنگ و پشت و وورگی سەرۆک
بەزەیت ئەشێلن
و

بۆ ئەوانەيە كە مەنجەڵە ماستی بۆ هەڵئەگرن..!!
ئەی ئەوانەی لەشەڕەكانی سەرۆكا
پێكران..سەقەت كران
كە شوقەيەك بۆ نيشتەجێ بوون
شک نا بەن
بۆ كوێ بچن…!!
“”””””’
گەر مردنمان
لە پێناو كارێكی مەزن بوايە
بە پێكەنينەوە ئەچوين بۆ مردنەكانمان
و
گەر مردنمان لە پێناو شانازييەك بوايە
پێش هەمووان
ئەگەشتينە
بەهەشتی ئيمانداران□كان
بەڵام بڕيار وايە بمرين
تا دەسەڵات و
كاسەلێسەكانی دەسەڵات و
بەردەستەكانی دەسەڵات
بمێنن
و
وەك پەيكەری لە هەوير دروست كراو
هەر بمێنن…
“”””””””
لێرە بەهەزاران ئەمرن
و
يەك توک قژی سەری
سەرۆک، ناجوڵێ
نەمئەزانی خۆ سەپێنەرەكان
بە حاسيبەش
لەشيان ئەخورێ
“”””””’
ئەمەوێ بە شيعر
شەوقی رۆژ
و
گيای كێڵگەكان
و

ڕووناکی ئەستێرەکان بگێڕمەوە
و
گەنم
لە ژێر ئەم وێرانەیەیا
بچێنم
’”””“
ئەمەوێ بە شیعر
کۆتایی بە سەردەمی دواکەوتن بێنم
تا سەردەمێکی تازە
لە گوڵزار
و
گوڵە هەنار
دروست کەم
’”””“
ئەمەوێ بە شیعر
سەردەمێک بتەقێتەوە
و
گەردونێک بگۆڕێ
و
ئاگرێک بکەوێتەوە
”””””“
گەڕام بۆ مەولەوی
بەڵام لە عیزەتی نەفسا
نەمبینی
زۆر بە دوای شانازیا
گەڕام
بەڵام لەسەردەمی کۆیلەکانا
جگە لە گوڵزار و گوڵە هەناری
بچوک .. بچوک
چی ترم نەدی…